

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.35>

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ІНВЕТОРІВ В ЄСПЛ

Іванець М.,*аспірант кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Іванець М. Щодо питання про захист прав інвесторів в ЄСПЛ.

Захист прав інвесторів в сучасному європейському правовому просторі викликає значний інтерес серед вчених, практиків та громадськості. Європейська конвенція про права людини (ЄКПЛ) та діяльність Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) встановлюють важливі стандарти щодо захисту особистих, політичних, соціальних та економічних прав громадян, у тому числі прав інвесторів.

Цілісність та ефективність правового захисту інвесторів стає ключовим елементом для забезпечення правової стабільності та розвитку економічних відносин у Європейському Союзі та країнах, що прагнуть до набуття членства в ньому. Підвищення рівня захисту прав інвесторів сприяє розвитку бізнесу, привабленню іноземних інвестицій, а також підвищенню довіри до правової системи.

У цьому контексті наукове дослідження присвячене аналізу сучасного стану та перспективам захисту прав інвесторів в рамках ЄСПЛ. Проведення аналізу практики суду, визначення проблем та викликів, а також пошук шляхів вдосконалення правового захисту інвесторів є актуальним завданням, спрямованим на забезпечення дальшого розвитку європейського правового простору та забезпечення високого рівня захисту прав людини в контексті економічних відносин.

З врахуванням значення інвестицій для економічного розвитку та забезпечення правової стабільності, дослідження спрямоване на ретельне розглядання основних положень Європейської конвенції про права людини стосовно прав інвесторів та аналізу практики суду в цьому питанні. Робота визначає ключові виклики та недоліки у захисті прав інвесторів в контексті ЄСПЛ, а також пропонує можливі шляхи вдосконалення правового захисту з метою забезпечення високого рівня захисту прав людини в економічних відносинах. Ця аналітична робота має значення для вчених, практиків та законодавців, що цікавляться забезпеченням правового захисту інвесторів у межах Європейського Суду з прав людини.

Ключові слова: ЄСПЛ, механізм захисту, права інвесторів, недоліки та виклики, рекомендації.

Ivanec M. Regarding the issue of protection of investors' rights in the ECHR.

The protection of investors' rights in the modern European legal space is of great interest among scientists, practitioners, and the public. The European Convention on Human Rights (ECHR) and the activities of the European Court of Human Rights establish important standards for the protection of personal, political, social, and economic rights of citizens, including the rights of investors.

The integrity and effectiveness of legal protection of investors becomes a key element for ensuring legal stability and development of economic relations in the European Union and countries seeking to become members of it. Increasing the level of protection of investors' rights contributes to business development, attracting foreign investments, as well as increasing confidence in the legal system.

In this context, the scientific study is devoted to the analysis of the current state and prospects for the protection of investors' rights within the framework of the ECHR. Conducting an analysis of court practice, identifying problems and challenges, as well as finding ways to improve the legal protection of investors is an urgent task aimed at ensuring the further development of the European legal space and ensuring a high level of human rights protection in the context of economic relations.

Taking into account the importance of investments for economic development and ensuring legal stability, the study is aimed at a thorough examination of the main provisions of the European Convention on Human Rights regarding the rights of investors and an analysis of court practice in this matter. The work identifies key challenges and shortcomings in the protection of investors' rights in the context of the ECHR and also suggests possible ways to improve legal protection to ensure a high level of protection of human rights in economic relations. This analytical

work has implications for scholars, practitioners, and legislators interested in ensuring the legal protection of investors within the European Court of Human Rights.

Key words: ECHR, protection mechanism, investors' rights, shortcomings and challenges, recommendations.

Постановка проблеми. У світлі постійного зростання обсягів міжнародних інвестицій та переходу до глобального економічного порядку, захист прав інвесторів набуває все більшої важливості для забезпечення стабільності, прозорості та ефективності фінансових ринків. У цьому контексті, Європейський Суд з прав людини, як ключовий орган в сфері правового захисту громадян та їхніх інтересів, має вирішальне значення для забезпечення правової стабільності та захисту прав інвесторів у Європейському Союзі та інших державах-членах Ради Європи.

Проте, не зважаючи на наявність ряду правових інструментів, які гарантують захист прав інвесторів, іноді спостерігаються випадки порушень чи недоліків у механізмах їхнього захисту перед ЄСПЛ. Ці проблеми можуть включати недостатню чіткість або конфліктність правових норм, непослідовність судової практики, або недостатню ефективність процесу захисту прав інвесторів у судовому порядку.

Таким чином, вирішення проблеми передбачає глибоке обґрунтування та аналіз існуючих прогалин та протиріч у механізмах захисту прав інвесторів перед ЄСПЛ, а також ідентифікацію можливих шляхів вирішення цих проблем з метою забезпечення більш ефективного та справедливого захисту інтересів інвесторів у контексті сучасного економічного середовища.

Стан опрацювання теми можна оцінити як занижений для зазначеної теми. Науковці віддають перевагу дослідженню захисту прав інвесторів через Міжнародний інвестиційний арбітраж або Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів.

Мета полягає у систематичному аналізі та оцінці сучасного стану захисту прав інвесторів в Європейському Суді з прав людини з метою визначення проблемних аспектів, виявлення недоліків та визначення шляхів вдосконалення цього механізму захисту.

Виклад основного матеріалу. Права інвесторів в контексті Європейської конвенції про права людини відображають важливий аспект захисту особистих та майнових інтересів в рамках європейського правового простору. Зазначена Конвенція встановлює основні принципи та стандарти, які мають захищати права та свободи кожної особи, включаючи інвесторів, які здійснюють свою діяльність на території держав-членів Ради Європи.

Правовий статус інвесторів в контексті ЄКПЛ базується на загальному визнанні їхньої правосуб'єктності та гарантій захисту їхніх особистих та майнових інтересів перед державними органами та іншими суб'єктами права.

У контексті прав інвесторів, Європейська конвенція про права людини встановлює ряд основних положень, які мають значення для їх захисту та забезпечення правової стабільності в рамках європейського правового простору. Основні положення ЄКПЛ, що стосуються прав інвесторів, можуть бути узагальнено наступним чином:

1. Право на справедливий суд (стаття 6). Ця стаття гарантує право на справедливий та публічний судовий процес у розгляді цивільних справ та кримінальних обвинувачень. Інвестори можуть користуватися цим правом для захисту своїх інтересів у випадках, коли порушується їхнє право на власність або інші майнові права.

2. Захист права власності (стаття 1 Протоколу № 1). Ця стаття гарантує захист прав на власність та забороняє довільне позбавлення майна. Інвестори можуть посылатися на цю статтю у випадках, коли їхні інвестиції підлягають неправомірному втручанням чи конфіскації.

3. Право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13). Ця стаття забезпечує право на ефективний засіб правового захисту перед національними органами та судами у випадках порушення прав, визнаних ЄКПЛ. Інвестори можуть звертатися до національних судів для захисту своїх прав у випадках, коли їхні права порушені.

4. Заборона дискримінації (стаття 14). Ця стаття забороняє будь-яку дискримінацію у здійсненні прав та свобод, гарантованих Конвенцією. Інвестори можуть посылатися на цю статтю у випадках, коли їхні права порушені через дискримінацію за будь-якою ознакою [3].

Ці основні положення ЄКПЛ встановлюють рамки захисту прав інвесторів в Європейському Союзі та інших державах-учасниках, що мають значення для забезпечення їхніх правових інтересів та стабільності економічних відносин.

ЄКПЛ також встановлює обов'язки держав-учасниць забезпечити ефективний механізм захисту прав інвесторів, включаючи можливість звернення до національних судів та, у разі необхідності, до Європейського суду з прав людини. Це створює систему гарантій, що забезпечують інвесторам доступ до справедливого та ефективного правосуддя у випадках порушення їхніх прав.

Важливо відзначити, що стаття 1 Першого Протоколу до Конвенції [5] базується також на справі «Спорронг і Лоннрот проти Швеції» [6]. За рішенням у справі були встановлені основні принципи застосування статті 1 Першого Прото-

колу щодо захисту права власності. Суд довів, що положення статті 1 передбачають такі правила захисту права власності: загальний принцип неперешкодженого користування майном, умови позбавлення власності та визнання права держав на контроль над володінням власністю у відповідності до загальних інтересів та можливість прийняття законів для цього.

У рамках ЄСПЛ існують ретельно визначені механізми для подання скарг та їх оброблення, які гарантують доступність та ефективність правосуддя.

Індивідуальні скарги можуть бути подані безпосередньо до ЄСПЛ фізичними особами, групами осіб або організаціями, які вважають, що їхні права захищені Конвенцією про права людини та її протоколами. Скарги також можуть бути подані через уповноважених представників. Після отримання скарги, ЄСПЛ проводить попередню перевірку на предмет дотримання процедурних вимог та достатньої підстави для розгляду справи. Якщо скарга відповідає вимогам, вона направляється до компетентного відділу для подальшого розгляду. Підготовка справи до розгляду включає проведення додаткових досліджень, збирання доказів та документації, а також обмін інформацією між сторонами судового процесу. Справи розглядаються під час публічних слухань, де сторони представляють свої аргументи та докази перед суддями ЄСПЛ. Після розгляду всіх аспектів справи та вислуховування думок сторін, ЄСПЛ ухвалює рішення, яке може включати визнання порушення прав людини та призначення компенсації або інших заходів відшкодування [2].

Цікава практика ЄСПЛ щодо захисту інвестицій на окупованих територіях. Справа «Everest Estate та інші проти Російської Федерації» [1] порушувала питання щодо незаконної експропріації майна 18 українських компаній та однієї фізичної особи в окупованому Криму після анексії півострова Російською Федерацією у 2014 році. Зазначені суб'єкти втратили контроль над своїм майном, розташованим на території Криму, та звернулися до Постійного третейського суду в Гаазі із позовом проти Росії, заявляючи, що дії останньої становлять порушення українсько-російського договору про захист інвестицій. Відповідно до рішення Постійного третейського суду від 2 травня 2018 року, Росія була визнана винною у незаконній експропріації майна позивачів та зобов'язана виплатити компенсацію у розмірі 159 мільйонів доларів США. Це рішення стало першим випадком, коли міжнародний арбітражний суд визнав відповідальність Росії за експропріацію майна в Криму, і відзначено великий вплив даного рішення на українсько-російські відносини. Важливими моментами в даному контексті є визнання незаконності експро-

пріації майна українських компаній та фізичної особи в Криму міжнародним арбітражним судом та зобов'язання Росії виплатити компенсацію за завдані збитки.

Взагалі, іноземні інвестори надають перевагу ISDS ніж ЄСПЛ, при вирішенні спорів між інвесторами та державами. Принципи функціонування цього інвестиційного арбітражу закріплені у Вашингтонській конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 1965 року [4] та інших міжнародних договорах. Ці спори можуть бути передані на розгляд Міжнародним центром з вирішення інвестиційних спорів (ICSID) або арбітражем *ad hoc*, створеним згідно з Арбітражним регламентом Комісії ООН з міжнародного торговельного права (ЮНСІТРАЛ).

У практиці захисту прав інвесторів в рамках Європейського Суду з прав людини виявлено деякі недоліки, які можуть обмежувати ефективність та доступність цього механізму правосуддя. Одним з них є значна тривалість судових процедур перед ЄСПЛ, що виникає через велику кількість справ та обмежені ресурси суду, що ускладнює доступ до справедливого судового захисту.

Деякі країни можуть неадекватно виконувати рішення ЄСПЛ або навіть ігнорувати їх, що ускладнює надання відшкодування інвесторам у разі визнання порушень їхніх прав. Неоднорідність рішень також може виникати через склад суддівських колегій, що відображається на юридичній стабільності та прогнозованості рішень.

Крім того, нерідко компенсації, які призначає ЄСПЛ, можуть бути недостатніми для відшкодування завданих збитків інвесторам, особливо у разі значних фінансових втрат. У деяких випадках ЄСПЛ може приділяти перевагу соціальним інтересам держави перед економічними інтересами інвесторів, що може обмежувати правовий захист останніх.

Ці недоліки вказують на необхідність постійного вдосконалення системи захисту прав інвесторів в рамках ЄСПЛ з метою забезпечення більшої ефективності, доступності та відповідності міжнародним стандартам правосуддя.

У зв'язку з постійним розвитком юридичної та соціальної сфер, виникають нові перспективи щодо захисту прав інвесторів в рамках ЄСПЛ. Для забезпечення ефективного та сучасного захисту цих прав, пропонуються наступні рекомендації:

1. Важливо розширити доступність та доступність інформації щодо прав інвесторів та процедур захисту, зокрема шляхом створення освітніх програм та інформаційних ресурсів для інвесторів.

2. Для забезпечення ефективності рішень ЄСПЛ, необхідно зміцнити механізми виконання

рішень, включаючи впровадження ефективних механізмів моніторингу та контролю з боку держав-членів.

3. Для запобігання порушенням прав інвесторів, важливо здійснювати систематичний моніторинг ситуації з правами людини, розробляти та впроваджувати ефективні заходи з попередження та виявлення порушень.

4. Необхідно забезпечити адекватність та компетентність інституцій, що здійснюють моніторинг, захист та розгляд справ, пов'язаних із захистом прав інвесторів, для забезпечення ефективності та надійності цих процесів.

5. На міжнародному рівні важливо сприяти співробітництву між державами-членами ЄСПЛ у питаннях захисту прав інвесторів, обміну найкращими практиками та розробці спільних стратегій.

Загальна мета цих рекомендацій полягає в створенні сприятливого та ефективного середовища для захисту прав інвесторів в рамках ЄСПЛ, що сприятиме розвитку правової стабільності та підвищенню довіри до правової системи.

Висновки. У контексті захисту прав інвесторів в Європейському Суді з прав людини виявлено декілька ключових висновків. Попри існуючі недоліки, зокрема значну тривалість судових процедур, обмежену відповідальність держав та неоднорідність рішень, механізми подання скарг та їх оброблення в ЄСПЛ забезпечують доступність та ефективність правосуддя. Важливою перспективою є постійне вдосконалення системи захисту прав інвесторів, що сприятиме більшій ефективності, доступності та відповідності міжнародним стандартам правосуддя. ЄСПЛ, як механізм захисту прав інвесторів, наразі є застарілим. В час існування арбітражів, які значно спрощують процес для інвесторів, ЄСПЛ зі своєю складнішою та довшою процедурою для них

є не актуальним. Але це не означає того, що Європейський суд з прав людини не використовується інвесторами взагалі. Скоріше він буде використовуватися для захисту основних прав людини чи права власності, ніж інвестиційні спори. Такі висновки свідчать про необхідність систематичного аналізу та удосконалення правових механізмів для забезпечення ефективного захисту прав інвесторів у сфері європейського правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Everest Estate LLC, Edelveis-2000 PE, Fortuna CJSC and others v. The Russian Federation, PCA Case No. 2015-36. Jus Mundi. URL: <https://jusmundi.com/en/document/decision/uk-everest-estate-llc-edelveis-2000-pe-fortuna-cjsc-and-others-v-the-russian-federation-postanova-verkhovnogo-sudu-ukrayini-friday-25th-january-2019>.
2. Rules of Court from 22 January 2024. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Rules_Court_ENG.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
4. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text.
5. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
6. Справа «Спорронг і Лоннрот проти Швеції» (Case of Sporrang and Lonroth v. Sweden): Рішення від 23.09.1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text.